

FAILLI 3/2026

Tiedonhallinnan ja arkistoinnin erikoislehti



Tekoälykonferenssi Genevessä s. 17

Kansallisarkiston palvelut s. 15

Uhkiin varautuminen s. 22

Kelan asiointipalvelu s. 4

Tutkijat ja aineistot s. 8

Julkinen tekoäly s. 12

Toimitus

Päätoimittaja: Juha Henriksson,
juha@musiikkiarkisto.fi, 045-2495680

Julkaisutoimikunta

Susanna Kokkinen, pj, Aalto-yliopisto
Pekka Henttonen, Tampereen Yliopisto
Toni Suutari, Liikearkistoyhdistys
Johannes Valo, Kunnallisarkistoyhdistys
Pekka Lähteenkorva, Urho Kekkosen Arkisto
Ella Oksanen, Kela
Olli Alm, Elka
Miia Kosonen, Xamk

Toimitus pidättää itselleen oikeuden editoida julkaistavaksi tarjottua aineistoa.

Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Vuosikerran hinta 2025 on 60,00 euroa, opiskelijat 15,00 euroa. Tilaushintoihin lisätään arvonlisävero 10 %.

ISSN 1237-2196 Painosmäärä 380 kpl

Julkaisija: Liikearkistoyhdistys ry, PL 271, 00101 HKI, www.liikearkistoyhdistys.fi, Puh. 044-5512029.

Tilaukset: sihteeri@liikearkistoyhdistys.fi

Ilmoitukset

Ilmoitusmyynti, puhelin 045-2495680

Ilmoitushinnat:

1/1 sivua 4-väri 800

1/2 sivua 4-väri 500

1/4 sivua 4-väri 250

Toistoalennus: sama aineisto 4 ilmoituskertaa 25%, 2 ilmoituskertaa 10%.
LAY:n jäsenalennus 20%.

Ilmoitusvalmistus 50 e/sivu.

Oman mainosmateriaalin postitus lehden mukana: kokosivun ilmoitushinta ja lisäksi sisäänpisto- ja postituskulut.

Hintoihin lisätään arvonlisävero.

Hinnat sitoutumuksesta.

Ilmoitusaineiston tekniset tiedot

Painotuotteen koko 173 X 245 mm.

Tiedostomuodot valmiit aineistot painettava pdf, fontit konvertoituina.

Kuvat jpeg, tiff, eps, värijärjestelmä CMYK. Kuvaresoluutio vähintään 300 dpi.

Muista tiedostomuodoista ota yhteyttä.

Aineiston toimitusosoite:
juha@musiikkiarkisto.fi

Paino: Grano Oy, 2026.

SISÄLTÖ

3

Palveluista, varautumisesta ja tekoälystä

Juha Henriksson

4

Sisäinen asiointipalvelu sujuvoitti työsuhteasioiden käsittelyä Kelassa

Ella Oksanen

8

Tutkijat tarvitsevat edelleen pääsyn tutkijaseleihin

Liisa Vuonokari-Bomström

12

Julkinen tekoäly ja kulttuuriperintö

Juha Henriksson

15

Riittääkö arkistotalalla rakkautta alkujaan digitaalisille aineistoille?

Mikko Eräkaski

17

Tekoälykonferenssi Genevessä

Juha Henriksson

22

Kuinka rakentaa uhkakuviin varautunutta hallintoa? Resilienssi hallinto teemana NUAS-konferenssissa Kööpenhaminassa

Susanna Kokkinen

26

Kulttuuriomaisuuden suojelua edistetään

Juha Henriksson

Kansi:

AI For Developing Countries Forum (AIFOD) Geneva Summit, United Nations, Palais de Nations, Geneve.

Mainokset: Laaksonen s. 27; Disec s. 28; Kasten s. 28.

Palveluista, varautumisesta ja tekoälystä

Tässä *Failin* numerossa jatketaan keskustelua kolmesta ajankohtaisesta teemasta, joita on käsitelty jo aikaisemmissa numeroissa. Ensimmäinen liittyy Kansallisarkiston tulevaisuuden suunnitelmiin, joista on käyty kiivastakin keskustelua. Tässä numerossa omat puheen- vuoronsa keskusteluun tuovat Liisa Vuonokari-Bomström, joka kertoo Tieto vallan alla -hankkeeseen liittyvän kyselyn tuloksista, sekä johtaja Mikko Eräkaski Kansallisarkistosta.

Toisena lehden teemana on varautuminen erilaisiin uhuihin. Kuten Susanna Kokkinen artikkelissaan toteaa, meille alan ammattilaisille on yleensä itsestään selvää, että sodassa vihollinen pyrkii useimmiten tuhoamaan arkistot ja muuta korvaamatonta kulttuuriperintöä. Vaikka tämä on ollut tiedossa, niin ehkä kulttuuriperintösektorin varautuminen aseellisiin konflikteihin ei kuitenkaan ole ollut Suomessa viime vuosikymmeninä riittävällä tasolla. Olemme ehkä tässä suhteessa "nukkuneet Ruusun unta".

Ukrainan tapahtumat ovat kuitenkin olleet raju herätys. Yhtenä askeleena eteenpäin ovat Opetus- ja kulttuuriministeriön asettamat kulttuuriomaisuuden turvaamisen seurantar ryhmä ja asiantuntijaryhmä, joiden toiminta on tämän lehden ilmestyessä jo ehtinyt alkaa. Toistan tässä jo viime *Failin* numerossa esittämäni toiveen siitä, että ryhmät pohtisivat analogisen perinnön suojelun lisäksi myös kulttuuriperinnön turvaamista digitoimalla, sillä ainakin

arkistosektorilla se edistäisi merkittävällä tavalla aineistojen sisällön pelastamista kriisitilanteissa.

Lehden kolmantena poikkileikkaavana teemana on arkistoalan ammattilaisilta vaadittava osaaminen, joka on ollut viimeisten parinkymmenen vuoden aikana suuressa murroksessa. Digitaalisuus edellyttää aivan uudenlaista osaamista. Millainen digitointiprosessi tulisi rakentaa? Miten digitaalista dataa säilytetään pitkäaikaisesti? Millä eri tavoin sitä voidaan saattaa käyttöön? Myös toimintaan vaikuttava lainsäädäntö on kehittynyt viime vuosina paljon, erityisesti EU:n sääntelyn myötä.

Uutena haasteena on tekoälyn valtavane nopea kehitys. Miten pystymme hyödyntämään tekoälyä prosesseissamme kuten metadatan automaattisessa tuottamisessa? Miten turvataan esimerkiksi proveniensi ja tiedon luotettavuus? Millaista dataa ja millä ehdoin tuotamme tekoälyn opettamiseen? Tulisiko käyttää laajoja, yleisiä tekoälymalleja vai pieniä, lokalisoituja järjestelmiä? Miten tulisi suhtautua agenttiseen tekoälyyn, joka kehittyy suurin harppauksin?

Meiltä vaaditaan paljon uusia taitoja – ja ne tulisi omaksua nopeasti, liiankin nopeasti – jollemme sitten "sulje ovia" ja eristäydyttuun ja turvalliseen omaan kuplaamme.

Henkilökohtaisesti yritän löytää kultaisen keskietien vanhan ja uuden maailman välillä. Suhtaudun uteliaasti ja innostuneestikin

teknologian kehitykseen, mutta haluan myös varmistaa, että sitä käytetään eettisesti ja vastuullisesti sekä planetaarisesta näkökulmasta kestäväällä tavalla. Ja tunnen samaan aikaan suurta rakkautta perinteisiin analogisiin aineistoihin kohtaan. Vanhat ääninauhat, käsinkirjoitetut nuotit, keikkapäiväkirjat, haalistuneet valokuvat – ne ovat kaikki ainutkertaisia ja lumoavia. Eikä ole mitenkään realistista, että esimerkiksi kaikki Musiikkiarkiston aineistot pystytään siirtämään digitaaliseen muotoon, vaikka äänitteiden ja videoiden osalta olemmekin digitoinnissa jo todella pitkällä.

Uusiin asioihin perehtyminen on tärkeää, jotta osaa tehdä päätöksiä, jotka perustuvat tietoon eivätkä ennakkoluuloihin. Tässä suhteessa erilaiset yhteistyöverkostot – erityisesti kansainväliset – ovat korvaamattoman arvokkaita. Nykyaikana kukaan ei voi tietää kaikkea. Mutta yhdessä toimien, käyttäen "kollektiivista tietämystä", selviydymme paljon paremmin. Esimerkiksi AI For Developing Countries Forumin Geneven konferenssi, johon osallistuin muutama viikko sitten, tarjosi paljon uusia ajatuksia ja mahdollisuuksia verkostoitua.



Juha
Henriksson

Julkinen tekoäly ja kulttuuriperintö



Juha Henriksson
Arkistonjohtaja
Musiikkiarkisto
Dosentti

Euroopan unionin yhteistä kulttuuriperinnön data-avaruutta rakentava Europeana promotoi tällä hetkellä vahvasti julkisen tekoälyn (Public AI) puolesta. Mikä on julkinen tekoäly ja mitä se tarkoittaa kulttuuriperintöorganisaatioiden näkökulmasta? Miksi julkisen tekoälyn edistäminen on tärkeää?

Alignment Assembly on Culture for AI

Europeanan kesällä 2026 julkaisema dokumentti "The case for Public AI: making it happen with cultural heritage"¹ perustuu Alignment Assembly on Culture for AI -yhteisön kollektiiviseen työskentelyyn, johon on osallistunut yli 400 kulttuuriperinnön ammattilaista European johdolla. Muita keskeisiä prosessia tukevia organisaatioita ovat olleet Alankomaiden Sound & Vision sekä Open Future Foundation.

Prosessi alkoi toukokuussa 2025, ja se perustui niin sanottuun Align-

¹ <https://www.dataspace-culturalheritage.eu/en/news/making-public-ai-reality-how-cultural-heritage-can-lead-the-way>

ment Assembly -malliin, jonka on kehittänyt Collective Intelligence Project. Lähestymistapa yhdistää laaja-alaisia kyselyitä strukturoituihin keskusteluihin. Prosessin aloittanut kysely oli avoinna kesällä 2025 ja siihen saatiin yli 400 vastausta. Sen pohjalla oli tiettyjä, osittain provosoiviakin lausuntoja tekoälystä. Vastaajat saivat myös täydentää kyselyä omilla lausunnoillaan, joita toiset vastaajat pystyivät kommentoimaan.

Kyselyn tulokset² julkaistiin lokakuussa 2025, ja niiden mukaan kulttuuriperintöammattilaiset jakautuvat kahteen ryhmään sen perusteella, miten he suhtautuvat tekoälyyn. Noin kolmannes suhtautuu varsin torjuvasti, kun taas kaksi kolmnannesta suhtautuu positiivisesti ja haluaa etsiä uusia mahdollisuuksia tekoälyn avulla.

Syksyllä 2025 koottiin noin 30 hengen ryhmä, joka alkoi työstää eteenpäin kyselyn tuloksia. Ryhmä kokoontui ensimmäisen kerran lokakuussa 2025 Kööpenhaminassa. Työskentelyn ensimmäisenä tuloksena julkaistiin artikkeli *Publishing cultural heritage data in the age of AI*³, jonka tavoitteena on auttaa kehittä-

² <https://www.dataspace-culturalheritage.eu/en/news/discover-our-new-publication-on-artificial-intelligence-and-the-data-space>

³ <https://pro.europeana.eu/post/discover-our-new-impulse-paper-publishing-cultural-heritage-data-in-the-age-of-ai>

mään viitekehys, joka tukee kulttuuriperintölaitoksia, kun ne päättävät, asettavatko ne kokoelmadataa saataville tekoälyn kouluttamiseen – ja millä ehdoilla.

Ryhmän työskentely jatkui alkuvuodesta 2026, ja huhtikuussa 2026 kokoonnuttiiin Haagiin viimeistelemään dokumenttia "The Case for Public AI", joka julkaistiin kesällä 2026.

Miten löydetään yhteisymmärrys?

Dokumentin yhtenä tavoitteena on pohtia, miten kulttuuriperintöammattilaisten suhtautumisessa tekoälyyn löydetäisiin vahvempi yhteisymmärrys. Keskeisiksi tekijöiksi tämän tavoitteen saavuttamiseksi nostetaan kolme ominaisuutta: luotettavuus (reliable), molemminpuolisuus (mutual) ja käytettvyys (usable).

- **Luotettavuus:** Kulttuuriperintödata voi tarjota jäljitettävyyttä, luotettavuutta, kontekstualisointia ja historiallisesti perusteltua tietoa. Tämä on avainasemassa tekoälyjärjestelmien kannalta, jotta ne voivat jäljittää tuotokset alkuperäisen lähteeseen ja kontekstiin.
- **Molemminpuolisuus:** Tiedonhallinnan on varmistettava, että datan käyttö tuottaa kollektiivista hyötyä, kunnioittaa yhteisöjen ja instituutioiden valtaa muokata datansa käyttöä ja

Confidence scale: IT'S A BALANCING ACT...



Miten vähentää kulttuuriperintöammattilaisten torjuvaa asennetta tekoälyä kohtaan? Europeana ehdottaa panostamista luotettavuuteen, molemminpuolisuuteen ja käytettävyyteen. Kuva: Elco van Staveren (CC BY-SA 4.0).

joka perustuu vastuullisuuteen ja eettisyyteen.

- Käytettävyys: Kulttuuriperintösäätöjen ja metatietojen on oltava saavutettavia, yhteentöimivia ja riittävän hyvin dokumentoituja, jotta ne tukevat mielekästä uudelleenkäyttöä FAIR-periaatteiden mukaisesti.

Julkinen tekoäly

"The Case of Public AI" -dokumentissa promotoidaan nimensä mukaisesti vahvasti julkisen tekoälyn (Public AI) puolesta. Mitä sitten on Public AI? Sen merkitystä voidaan havainnollistaa kirjastovertauksella. Jos haluan lukea kirjan, voin ostaa sen kirjakaupasta, mutta voin myös lainata sen kirjastosta. Vuosien saatossa on kehitetty järjestelmä, jolla tekijät ja julkaisijat saavat korvauksen kirjastolainoista. Vastaavaa järjestelmää tarvittaisiin myös tekoälyn osalta, jottei aino-

ana vaihtoehtona ole maksaa sen käytöstä markkinoita hallitseville BigTech -yhtiöille.

Vastaavasti kaupallisille suoratoistopalveluille on olemassa julkinen vaihtoehto kuten esimerkiksi Suomen Yleisradio. Voidaan tietysti väittää, että tekoälyä kuten ChatGPT:tä voidaan jo nyt käyttää ilmaiseksi – mutta onko palvelu tosiaan ilmainen, jos luovutat käytön vastapainoksi oman datasi BigTech-yhtiölle?

"Public AI" viittaa tekoälyekosysteemiin ja -hallintomalliin, jossa järjestelmillä on julkinen valvonta, julkisia ominaisuuksia sekä julkisia toimintoja:

- Julkinen valvonta: Hallintatoimenpiteet varmistavat demokraattisen vastuullisuuden sekä tekoälyjärjestelmiä tukevien infrastruktuurien pitkän aikavälin kestävyys.

- Julkiset ominaisuudet: Saataavuus, avoimuus ja yhteentöimivuus ovat keskeisiä ominaisuuksia.

- Julkiset toiminnot: Järjestelmän tulee palvella yhteiskunnallisia tarpeita kuten tiedon jakamista, kulttuurista osallistumista sekä kansalaisvaikuttamista.

Kulttuuriperintö ja julkinen tekoäly

Miten kulttuuriperintöorganisaatiot voivat omalla toiminnallaan edistää julkaisen tekoälyn kehittymistä? Dokumentissa nostetaan esille neljä vaikuttamistapaa:

- I. Tarjota korkealaatuista dataa ja tarvittavaa tietämystä jäljitettävyyden, tulkittavuuden ja luotettavuuden varmistamiseksi. Näin tehdessään kulttuuriperintölaitokset auttavat tekemään tekoälyn tuotoksista



Julkista tekoälyä (Public AI) voi verrata yleisiin kirjastoihin tai julkisiin mediayhtiöihin. Kuva: Elco van Staveren (CC BY-SA 4.0).

2. Hallinnoida kulttuuriperintödatan saatavuutta ja uudelleenkäyttöä oikeudenmukaisesti ja vastavuoroisesti. Kulttuuriperintölaitosten tulisi vaikuttaa tapaan, jolla tekoälykehittäjät käyttävät kulttuuritietoa – ja myös auttaa rajoittamaan kulttuuriperintödatan käyttöä, mikäli siihen ei liity vastavuoroisuutta.
3. Muokata sitä, miten tekoälyjärjestelmiä kehitetään ja käytetään. Tämä sisältää osallistumisen pienempien, toimialakohtaisten tekoälyjärjestelmiä kehittämiseen ja käyttöönottoon, jotta varmistetaan, että tekoäly pysyy läpinäkyvänä, kilpailutettavana ja demokraattisten arvojen mukaisena.
4. Vahvistaa ihmisten tekoälylukutaitoa eri instituutioissa

ja yhteiskunnassa. Kulttuuriperintöorganisaatioiden olisi lisättävä alan ammattilaisten tekoälyosaamista, mutta samalla auttaa asiakkaitaan suhtautumaan tekoälyyn terveeseen kriittisesti sekä ymmärtämään, miten se toimii.

Miten tästä eteenpäin?

Julkisen tekoälyn edistäminen ei pysähdy tämän dokumentin julkaisemiseen, vaan se on enemmänkin European Public AI -kampanjan lähtölaukaus. Olisi esimerkiksi tärkeää, että julkinen tekoäly otettaisiin huomioon tulevassa EU:n luovien alojen tekoälystrategiassa, joka julkistetaan vuonna 2027. Samoin julkisen tekoälyn rahoitus tulisi saada mukaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen (MRK) vuosille 2028–34.

Julkisen tekoälyn edistämistä tehdään yhteistyössä keskeisten kulttuuriperinnön organisaatioiden

kanssa kuten AI4LAM (Artificial Intelligence for Libraries, Archives and Museums), ECHOES (The Cultural Heritage Cloud ECCCH), Culture Action Europe sekä European Heritage Hub. Lisäksi ajatusta julkisesta tekoälystä on tarkoitus tuoda esille erilaisissa konferensseissa ja tapahtumissa. Ehdinkin jo itse tuoda ajatuksen julkisesta tekoälystä esille AI For Developing Countries Forumiin Geneven Summitin keskusteluissa elokuussa. AIFOD Summitista on raportti toisaalla tässä *Failissa*.

Tekoälykonferenssi Genevessä



Juha
Henriksson
Arkistonjohtaja
Musikiarkisto
Dosentti

Osallistuin elokuussa AI For Developing Countries Forumin Geneva Summitiin.

Kolmipäiväinen tekoälytapahtuma järjestettiin upeissa puitteissa YK:n Geneven Palais de Nations -rakennuksen kokoussalissa.

Vaikka Summitin painopisteenä oli globaali etelä ja se käsitteli tekoälyä laajasti monista eri näkökulmista, se herätti paljon uusia ajatuksia, jotka ovat olennaisia myös kulttuuriperintösektorin sekä Suomen kannalta. Summit tarjosi myös mahdollisuuksia verkostoitua uusien ihmisten ja organisaatioiden kanssa – erityisesti Euroopan ulkopuolella.

AIFOD – AI For Developing Countries Forum

Summitin järjestänyt AIFOD (AI For Developing Countries Forum) on laaja kansainvälinen järjestö, jolla on yli 7200 jäsentä, jotka edustavat noin 150 eri valtiota. AIFOD:n nimen mukaisesti jäsenissä on paljon edustajia globaalista etelästä, mutta mukana on tekoälyn ammattilaisia myös esimerkiksi Euroopasta ja Yhdysvalloista.

AIFOD:n tavoitteena on YK:n tehtävien mukaisen kestävä kehityksen, tasa-arvon ja rauhan edistäminen. AIFOD haluaa varmistaa tekoälyn eettisen käyttöönoton kehityksissä, jotta voidaan edistää niiden sosiaalista kehitystä ja talouskasvua, mutta samalla minimoida tekoälyn kielteiset vaikutukset.

AIFOD järjestää tavoitteidensa saavuttamiseksi kansainvälisiä konferensseja ja virtuaalitapahtumia sekä tukee verkostoitumista eri maiden asiantuntijoiden välillä. Se myös pyrkii edistämään maailmanlaajuisesti tekoälyn liittyvää osaamista, digitaalista suvereniteettia sekä reilua osallistumista tekoälyn kehitykseen.

AIFOD:lla on vuosittain kaksi laajaa Summitia, jotka järjestetään YK:n tiloissa eri puolilla maailmaa. Tähän mennessä Summiteja on järjestetty Genevessä, Wienissä ja Bangkokissa. Seuraava Summit on helmikuussa 2027 Nairobissa.

Geneva Summit

Sain keväällä kutsun Genevessä elokuun puolivälissä pidettyyn Summitiin. Päätin osallistua, koska kolmipäiväinen tapahtuma tuntui tarjoavan hyvän mahdollisuuden tavata ja verkostoitua sellaisten ihmisten ja organisaatioiden kanssa, erityisesti Euroopan ulkopuolella, joiden kanssa en ollut aikaisemmin tehnyt yhteistyötä. Myös kokouksen sijainti YK:n Geneven Palais de Nations -rakennuksessa vaikutti kiinnostavalta. Matka Sveitsiin tarjosi myös mahdollisuuden käydä tapaamassa Time Machine -kollegoitani, jotka

työskentelevät Lausannen EPFL-yliopistosta käsin.

Summitin teemana oli ”Small Takes The Lead” eli miten pienet yritykset, organisaatiot, valtiot ja kieli-alueet menestyvät ja pystyvät jopa johtamaan tekoälyn kehitystä, jota dominoivat tällä hetkellä amerikkalaiset ja kiinalaiset suuryritykset. Summitin sisältö ylitti odotukseni, sillä se tarjosi runsaasti tietoa ja ideoita tekoälystä hyvin monista eri näkökulmista. Tapahtuma oli rakennettu siten, että yleiskokoussalissa järjestettiin paneelikeskusteluja, joista kukin keskittyi tiettyyn teemaan. Keskustelun jälkeen myös yleisöllä oli mahdollisuus esittää kysymyksiä ja kommentteja.

Yleiskokoussalin sessioiden lisäksi järjestettiin niin sanottuja IRB-sessioita pienemmissä ryhmissä. International Review Board -ryhmät, jotka työstävät kollektiivisesti suosituksia tietyltä tekoälyn alalta, ovatkin tärkeä osa AIFOD:n toimintaa. IRB-sessiot olivat mielestäni Geneven Summitin ehkä parasta ja osallistavinta antia. Osallistuin muun muassa mediaa, koulutusta, tekoäly-agentteja sekä standardeja käsitteleviin istuntoihin.

Tekoäly ja pienet yritykset

Ensimmäisen päivän yleiskeskustelujen teemana oli ”Big Tech vs Small Enterprises – Reclaiming Innovation in the Age of AI”. Maailmaa hallitsee kourallinen teknologia-alan suuryrityksiä, jotka dominoivat tekoälyn kehitystä. Voivatko ketkään muut kuin BigTech-yritykset ra-



AIFOD Summit järjestettiin YK:n Geneven Palais de Nations -rakennuksen kokoussalissa.

kentaa, kilpailla ja johtaa – ja minkä pitäisi muuttua, jotta vastaus olisi kyllä?

Paneelikeskustelujen sanoma oli selvä: jokaisen toiminnalla voi olla vaikutusta, mutta pienempien yritysten ja organisaatioiden tulisi muodostaa konsortioita, jotta niiden vaikutus olisi suurempi. Tekoälyn tulisi olla – ei vain kaikkien saavutettavissa – vaan myös taloudellisesti mahdollista jokaiselle. Tässä suhteessa erityisesti julkisten ja yksityisten toimijoiden kumppanuudet ovat tärkeitä. Keskeistä on myös se, että pystytään tekemään riittävän riippumattomia päätöksiä suhteessa BigTechiin esimerkiksi teknisestä infrastruktuurista. Teknologian lisäksi tarvitaan kuitenkin myös osaamisen infrastruktuuria sekä siihen liittyvää yhteistyötä ja jakamista.

Miten turvataan avoin internet?

Mediaa käsittelevän IRB-istunnon keskusteluissa todettiin, että avoimessa internetissä tapahtuu tekoälyn seurauksena muutoksia nopeammin, kuin mihin monet sitä tukevat instituutiot pystyvät sopeutumaan. Istunto ei kuitenkaan päätnyt johtopäätökseen, että tekoäly väistämättä tappaa avoimen internetin. Sen sijaan todettiin, että avoimen internetin tulevaisuus voi riippua sen varmistamisesta, että kun tekoäly käyttää ihmistietoa, tiedon tuottamisesta vastaavat ihmiset ja instituutiot pysyvät näkyvinä, kestävinä ja osana tekoälyn luomaa arvoa.

Tärkeinä avointa internetiä puolestuvina tekijöinä mainittiin muun muassa kestävät mekanismit te-

kijöille ja julkaisijoille, suurempi läpinäkyvyys tiedon alkuperän suhteen, pienemmät ja lokalisoitut tekoälymallit sekä yleinen tekoälylukutaito.

Toin itse keskusteluun mukaan European promotoiman idean julkisesta tekoälystä (Public AI), josta on juttu toisaalla tässä *Failissa*. Ajatus herätti runsaasti positiivista vastakaikua, joten toivon että julkisen tekoälyn edistäminen tulee jatkossa olemaan IRB Media -ryhmän agendalla.

Pienet kansakunnat

Toisen päivän yleiskeskusteluiden teemana olivat pienet kansakunnat. Miten pienten valtioiden äänet kuuluvat keskustelussa suurten teknologiayritysten kanssa? Tässäkin asiassa yhteistyö on tärkeää, koska kuten paneelikeskusteluissa osuvas-

ti todettiin, pieni kansakunta yksin puhuessaan "kysyy", mutta yhdessä toimien "neuvottelee".

Pieni koko ei ole vain haitta, vaan myös etu, sillä se usein tuo ketteryyttä ja erikoistumiskykyä. Haasteena on kuitenkin yhteisen ymmärryksen ja yhteisen sääntelyn luominen, jotta pienet valtiot voivat tehdä aidosti yhteistyötä. Tässä suhteessa me eurooppalaiset olemme onnekkaita, koska meillä on EU:n kautta paitsi yhteistä sääntelyä, myös monia hyvin toimivia yhteistyöverkostoja, kuten European ja Time Machine -organisaatiot.

Suvereenetti on keskeinen kysymys, kun puhutaan pienemmistä valtioista. Keskusteluissa korostettiin, ettei pienen valtion (tai organisaation) ole yleensä mahdollista rakentaa kaikkea itse, mutta on tärkeää pitää käsissään hallinta niistä asioista, jotka ovat keskeisimpiä, kuten data, prosessit ja päätöksenteko.

Uusien tekoälyteknologioiden hallinta ei lopulta ole keskeisin asia, vaan edelläkävijöitä ovat maat, jotka panostavat "tekoälykapasiteetin" kasvattamiseen: koulutukseen ja kyvykkyyksiin, ihmisiin ja organisaatioihin sekä innovatiiviseen asenteeseen. Paneelikeskustelussa tämä tiivistettiin osuvasti: "humans are the infrastructure".

Koulutus / tekoälyagentit

Toisen päivän kiinnostavinta antia olivat kaksi IRB-sessiota, joihin osallistui. IRB Education -sessiossa keskusteltiin tekoälylukutaidosta julkisena infrastruktuurina. Miten tekoäly muuttaa opetusta? Miten se muuttaa oppimista? Mainittakoon, että tekoälylukutaidon merkitys on tunnistettu myös European artikkelissa "The case for Public

AI", jossa todetaan, että tekoälylukutaidon vahvistamista tarvitaan kulttuuriperintöalalla organisaatioissa ja niiden työntekijöissä, mutta myös kulttuuriperinnön käyttäjien keskuudessa.

Päivän toisen IRB-session aiheena olivat tekoälyagentit ja agenttinen tekoäly. Miten vastuuvollisuus toteutuu valvonnan eri tasoilla, jos prosessissa on mukana tekoäly-agentteja? IRB-sessio esitteli tähän kysymykseen vastauksena mallin, jossa agenttisia tekoälypalveluita voidaan arvioida kahdeksan eri parametrin tasolla, joita ovat esimerkiksi suvereniteetti, resilienssi, järjestelmäsidonaisuuden estämisen, mukautuvuus ja säädettävyyys sekä järjestelmän käyttökustannukset.

Pienet mallit ja pienet kielialueet

Viimeisen päivän teemana oli "Small Models & Small Languages". Miten seuraavan sukupolven tekoälystä voi tulla helpommin saavutettava, erikoistuneempi, luotettavampi ja edustavampi esimerkiksi pienten tekoälymallien ja monikielisyyden avulla?

Aamupäivän sessioiden keskeinen kysymys oli, miten tekoälyjärjestelmiä voidaan kehittää ja käyttää globaalissa etelässä vallitsevien rajojen puitteissa. Esimerkiksi energiasta on pulaa ja digitaalisen inklusion ulkopuolelle jää jopa kolme miljardia ihmistä, joista miljardi on työikäisiä aikuisia. Monilla alueilla on käytössä vain 2G-verkko. Näin ollen tekoälyjärjestelmiä ei voida käyttää



Summitin teemoina olivat pienet yritykset, pienet tekoälyjärjestelmät, pienet kielialueet ja pienet valtiot.



Agenttista tekoälyä käsittelevässä IRB-sessiossa keskusteltiin muun muassa siitä, miten vastuuvetollisuus toteutuu valvonnan eri tasoilla.

globaalissa pohjoisessa suunnitellulla tavalla, vaan tarvitaan pienempiä, paikallisempia ratkaisuja. Yleisen tekoälyn soveltaminen voi tuottaa jopa huonompia ratkaisuja, sillä siltä puuttuu kulttuuri- ja kielisensitiivisiä dataa.

Yhtenä ratkaisuna voisivat olla pienet tekoälymallit, joita voidaan suorittaa paikallisesti PC-koneissa tai puhelimissa. Keskustelussa todettiin, että merkittävä osa jopa Yhdysvaltojen pienistä yrityksistä

käyttää tällä hetkellä kustannussyistä avoimia tekoälymalleja.

Esikuvana globaalin etelän paikallisille tekoälypalveluille saattaisi toimia mobiiliraha, joka on Afrikassa mullistanut maksamisen ja korvanut miljoonille ihmisille perinteiset pankit. Mobiilirahapalvelut toimivat tavallisella peruspuhelimella tekstiviestien tai lyhytkoodien avulla eli niiden käyttöön ei tarvita tietokonetta tai älypuhelinia eikä nettiä. Olisiko tekoälypalveluiden käyttöön luotavissa samanlaisia helposti

saavutettavia, yksinkertaista teknistä infrastruktuuria käyttäviä ratkaisuja?

Iltapäivällä keskusteltiin muun muassa siitä, että paras tekoäly ei ole se, joka on saanut parhaat benchmark-tulokset, vaan se, joka on paras juuri sinulle. Lisäisin tähän, että mielestäni tekoälyn tulisi paitsi palvelua sinua, myös tehdä sinusta paremman ihmisen. Eikä sekään mielestäni riitä. Olin hieman yllättynyt siitä, että Summitin yleiskeskusteluissa käsiteltiin planetaarista näkökulmaa hyvin vähän. Itse nimittäin

katson, että paras tekoäly on se, joka tekee koko planeetastamme paremman.

Toinen näkökulma, joka yleiskeskusteluista suurelta osin puuttui, oli luovuus. Jos pienet kansakunnat haluavat ottaa johtoaseman, se ei onnistu ilman innovaatioita. Siksi tulisi painottaa sitä, miten tekoälyjärjestelmät tukevat luovaa ajattelua. Yrityksille tämän pitäisi olla itsestään selvää, mutta luovuus on tärkeää myös julkishallinnolle, sillä luovuuden tukeminen antaa niille esimerkiksi mahdollisuuden kehittää kansalaisille palveluita, joita hallinto ei voi toteuttaa tai edes ajatella nykyisessä kontekstissa.

Poikkileikkaavat standardit

Viimeisen päivän poikkileikkaavia standardeja käsittelevässä IRB-istunnossa ehdotettiin, että teknologista suvereniteettia tulisi tarkastella uudesta näkökulmasta. Suvereniteettia ei saavuteta ainoastaan siten, että organisaatio omistaa järjestelmän. Sen sijaan suvereniteetti riippuu siitä, ymmärtävätkö instituutit ne ominaisuudet, joihin ne luottavat. Pystyvätkö ne hallitsemaan näiden ominaisuuksien toimintaa, säilyttämään datansa ja institutionaalisen tietämyksensä sekä mukauttamaan järjestelmiä olosuhteiden muuttuessa? Pystyvätkö ne jättämään palveluntarjoajat ilman, että ne menettävät kykyä jatkaa olennaisen palveluiden tarjoamista? Nämä tavoitteet tiivistettiin Genevessä kolmeen sanaan: "Sovereignty by design".

Esitin itse keskustelussa kysymyksen: jos standardit rakennetaan olemassa olevien prosessien ympärille, voisivatko ne tahattomasti vahvistaa jo olemassa olevia toimintatapoja sen sijaan, että ne mahdollistaisivat

luoda kokonaan uusia palveluita ja prosesseja tekoälyn avustuksella? Ainakin itse näen tärkeänä, että tekoäly tukee ihmisten luovuutta eikä tukahduta sitä. IRB-työryhmän vastauksessa kysymykseeni korostettiin sopeutumiskykyä: innovaatioita ja muutoksia voidaan ottaa käyttöön standardin muotoutumisprosessin monessa eri vaiheessa. Mutta työryhmä oli samaa mieltä siitä, ettei tekoällylle suunniteltu standardi voi olla niin jäykkä, että se estää instituutioita reagoimasta juuri siihen innovaatioon, jota sen on tarkoitus hallita.

Summitin tuloksista

AIFOD Geneven Summit oli monessakin suhteessa hieno kokemus. Sain paljon uusia ajatuksia, joita voin hyödyntää työskennellessäni kulttuuriperinnön parissa erilaisissa organisaatioissa ja verkostoissa, joissa kaikissa tekoälyyn liittyvät kysymykset ovat tällä hetkellä vahvasti esillä. Summit yhdisti satoja ihmisiä jotka tulivat eri aloilta ja hyvin erilaisista kulttuuriympäristöistä.

Erityisen hienoa oli huomata, että monet muutkin katsoivat tekoälyä humanistisesta näkökulmasta. Ruotsalainen kollegani Fredrik Kocon Comptelligence Foundationista tiivistä tämän ajatuksen erinomaisesti: hänen mukaansa meidän ei tulisi puhua siitä, "how to keep human in the AI loop", vaan päinvastoin siitä, "how to keep AI in the human loop".

Geneven Summitin keskustelujen ja IRB-sessioiden tuloksena hyväksyttiin joukko suosituksia, jotka tullaan julkaisemaan lähiaikoina. Mutta työ ei pääty siihen, sillä suositusten kehittäminen sekä niiden pilotointi ja implementointi tulevat jatkumaan AIFOD:n seuraavissa Summiteissa,

jotka järjestetään helmikuussa 2027 Nairobissa ja kesällä 2027 Genevessä. Lisäksi IRB-ryhmät jatkavat kokoontumistaan myös Summitien välillä.

Geneven Summitin tunnelma ja sen keskustelut olivat niin inspiroivia ja osallistavia, että päätin tapahtuman jälkeen liittyä AIFOD:iin Frontier Explorer -jäsenenä. Odotan innolla uusia mielenkiintoisia keskusteluja, kollektiiviseen työskentelyyn osallistumista, Genevessä syntyneiden yhteyksien vahvistamista sekä uusien yhteyksien luomista ammattilaisten ja organisaatioiden kanssa ympäri maailmaa.

AIFOD:n jäsenyys laajentaa erityisesti maantieteellisesti kansainvälisiä verkostojani, jotka minulla on tällä hetkellä esimerkiksi European, Time Machinen, AI4LAM:n, EIT Culture & Creativityn, ECHOES:n, Open Heritage -koalition sekä Virtual Worlds Associationin kautta.

AI Governance Network

Geneven Summitin keskustelujen pohjalta on perustettu tekoälyn parissa työskentelevät ammatillaiset yhteen kokoava AI Governance Network (AIGN), johon minuakin pyydettiin mukaan. AIGN:n tarkoituksena on koota yhteen esimerkiksi datanhallinnan, lainsäädännön, teknologian, politiikan, tutkimuksen ja vastuullisuuden parissa työskenteleviä ammatillaisia, joiden työ liittyy tavalla tai toisella tekoälyyn.

AIGN:n tavoitteena on jakaa osaamista, tehdä yhteistyötä sekä luoda vaikuttavuutta. Verkoston toiminta on vasta muodostumassa, mutta näyttää siltä, että ihmiskeskeinen ajatus tekoälystä tulee olemaan vahvasti sen toiminnassa mukana.

since
1968

Laaksonen

PALVELEVAT SÄILYTYSRATKAISUT



*Suomalaista
osaamista ja laatua
koko toimitusketjun
alusta loppuun.*



Lisää meistä laaksonen.fi

**Metallivalmiste
A.LAAKSONEN OY**





. AYJ1



Posti Green

Kasten®
Gonvarri Material Handling

Säilytä arvokas aineisto

Turvallisesti ja Tyylikkäästi



Kasten - Constructor Finland Oy | www.kasten.fi

Digitointipalvelut

**Muunna arvokkaat aineistosi
turvallisesti digitaaliseen muotoon**

Digitoidut aineistot voidaan
siirtää suoraan Yksa-
arkistohallinta-
palveluumme tai toimittaa
asiakkaan määrittelemällä
tallennusvälineellä.

DISEC



Onko sinulla
digitoitavaa?
Pyydä tarjous:

